

Coöperaties in België

TOP 100 VAN DE GROOTSTE BELGISCHE COÖPERATIEVE VENNOOTSCHAPPEN IN 2011

WIM VAN OPSTAL

In 2009 riep de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties 2012 uit tot 'Internationaal Jaar van de Coöperaties'. In de loop van 2012 werden coöperaties dan ook wereldwijd voluit in de schijnwerper geplaatst. Ook in Vlaanderen kreeg de coöperatie een bijzondere beleidsmatige aandacht. Zo schreef het ESF-agentschap Vlaanderen meerdere projectoproepen uit om blauwdrukken te ontwikkelen voor coöperatief ondernemen in diverse maatschappelijke domeinen, zoals armoede, energie, land- en tuinbouw, welzijn en wonen. Coöperaties zijn hiermee terug van nooit weggeweest.

Om een duidelijker beeld te krijgen van het coöperatieve landschap in ons land, publiceerden we in 2012 een profielschets van de coöperatieve vennootschappen in België. Daarin leerden we dat België meer dan 26.000 coöperatieve vennootschappen telt, goed voor een omzet vergelijkbaar met meer dan 5% van het Belgisch BBP (Van Opstal, 2012).

In deze publicatie presenteren we de top 100 van de grootste Belgische coöperatieve vennootschappen in 2011. We bespreken de grootste coöperaties volgens hun economische activiteit en geven zo een venster op de rijke diversiteit aan coöperatieve initiatieven in ons land.

Inhoudstafel

- Methodologisch kader - p. 2
- De top 10 van coöperaties per sector - p. 3
  - Land- en tuinbouw - p. 3
  - Financiële sector - p. 4
  - Groot- en kleinhandel - p. 5
  - Vrije beroepen - p. 6
  - Nutsvoorzieningen - p. 7
  - Sociale huisvesting - p. 7
- Drie keer een alternatieve top 10 - p. 8
  - Top 10 van de erkende coöperaties - p. 8
  - Top 10 van de coöperaties met sociaal oogmerk - p. 9
  - Top 10 volgens balanstotaal - p. 10
- Besluit - p. 10
- Referenties - p. 16
- Meer informatie - p. 16

Deze publicatie is een samenwerking tussen Coopburo en CESOC-KHLeuven en kwam tot stand met medewerking van het departement Werk en Sociale Economie van het Vlaams Gewest en met de operationele steun van CORVE, de Coördinatiecel Vlaams e-Government, en het secretariaat van de Nationale Raad voor de Coöperatie.

Gelieve deze publicatie te citeren als:

Van Opstal, W. (2013) Coöperaties in België. Top 100 van de grootste Belgische coöperatieve vennootschappen in 2011. Leuven: CESOC-KHLeuven & Coopburo.

Deze publicatie kan eveneens gedownload worden op <http://www.coopburo.be> en <http://cesoc.khleuven.be>.

Wat is een coöperatie?

De Internationale Coöperatieve Alliantie (ICA) definieert een coöperatie als ...

"...een autonome organisatie van personen die zich vrijwillig verenigen om hun gemeenschappelijke economische, sociale en culturele behoeften en ambities te behartigen door middel van een onderneming waarvan ze samen eigenaar zijn en die ze democratisch controleren."

Coöperaties zijn dus ondernemingen die opgericht worden om te voorzien in de gemeenschappelijke behoeften van hun vennoten. Deze behoeften kunnen gericht zijn op maatschappelijke meerwaardecreatie, maar kunnen zich evenzeer beperken tot de onderlinge behoefte van vennoten om hun sociaaleconomische positie te versterken.

De vennoten van een coöperatie kunnen zowel particulieren als ondernemingen, verenigingen of overheden zijn. Ze hebben een aandeel in het kapitaal en participeren in de winsten en de risico's van hun coöperatie. De coöperatie is, dankzij haar veranderlijk aantal vennoten met een veranderlijke inbreng, een organisatievorm waar vennoten vlot kunnen toe- en uittreden.

België kent een sterke traditie van coöperatief ondernemen, maar is zich daar weinig bewust van.

Dit heeft voor een groot deel te maken met het feit dat het coöperatieve gedachtegoed in ons land slechts op een heel indirecte manier vertaald werd in het vennootschapsrecht. Dat zorgde niet alleen voor het ontstaan van bepaalde coöperatieve vennootschappen met een werking die helemaal los staat van wat coöperatief ondernemen eigenlijk inhoudt. Belangrijker nog zorgde het ervoor dat tal

van coöperatieve vennootschappen de coöperatieve werking van hun organisatie niet als dusdanig benoemen en zich dus ook niet identificeren met het achterliggende bewegingsverhaal. Het benoemen van de coöperatieve elementen uit hun werking helpt deze ondernemingen binnen en over sectoren heen om elkaar en zichzelf beter te begrijpen. Het laat beter toe om lessen te trekken uit elkaars organisatie om zo beter in staat te zijn om innovatieve antwoorden te bieden op de sociale, economische en ecologische uitdagingen waar we anno 2013 voor staan.

Methodologisch kader

De gegevens uit deze studie zijn afkomstig van de Balanscentrale van de Nationale Bank van België (NBB), de Kruispuntbank voor Ondernemingen (KBO) en de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ). Dankzij een samenwerking met het Departement Werk en Sociale Economie van het Vlaams Gewest, konden deze gegevens opgevraagd worden bij de Coördinatiecél Vlaams e-Government (CORVE), die deze data samenbrengt in haar Verrijkte Kruispuntbank voor Ondernemingen (VKBO).

We maken in deze publicatie gebruik van vennootschapsgegevens van alle actieve coöperatieve vennootschappen die zich op 31/12/2011 in een 'normale toestand' bevonden¹. Deze selectie is ruim en dekt dus ongewild ook coöperatieve vennootschappen zonder eigenlijke coöperatieve werking. Daarom presenteren we ook gegevens van de voor de Nationale Raad voor de Coöperatie (NRC) erkende coöperaties en geven telkens aan of een coöperatie deze erkenning heeft. Deze erkenning houdt immers in dat er een controle plaatsvond door de FOD Economie op de mate waarin een coöperatie voldoet aan enkele coöperatieve criteria. Een beperking van die afbakening is dan weer dat lang niet alle 'echte' coöperaties een erkenning hebben. Een erkenning voor de NRC wordt trouwens als hoedanigheid opgenomen in de KBO. Na een dubbelcontrole met gegevens van het secretariaat van de NRC blijken deze gegevens accuraat te zijn.

Het economische gewicht van coöperaties kan op verschillende manieren uitgedrukt worden. Wij kiezen er in deze publicatie voor om dit gewicht uit te drukken in omzet en sluiten daarbij aan bij de werkwijze van de World Co-operative Monitor (Carini, Costa & Rigotti, 2012). Omzet geeft immers een indicatie van de economische macht van een coöperatie. Coöperaties genereren immers marktmacht voor hun leden via onder meer hun omzet.

Het nadeel van deze methode is echter wel het feit dat alleen grote(re) ondernemingen hun omzet dienen te rapporteren bij het neerleggen van hun jaarrekening. Kleine(re) vennootschappen mogen immers een verkort schema hanteren waarbij de omzet niet vermeld dient te worden. Dit heeft echter geen gevolgen voor deze publicatie, gelet op onze focus op de grootste coöperaties. Een tweede nadeel zit in het feit dat banken en verzekeraars een ander type jaarrekening neerleggen waarbij geen sprake is van 'omzet'. Ook hier volgen we methodologisch de krijtlijnen van de World Co-operative Monitor en hanteren we voor de verzekeraars de premie-inkomsten en voor de banken de rentemarge (Carini, Costa & Rigotti, 2012 en Beaubien & Rixon, 2012).

De sector waarin een coöperatie actief is, werd benoemd op basis van de NACE-code van de betrokken vennootschap. Daarbij werd gekozen voor de NACE-code van de hoofdactiviteit, zoals gerapporteerd bij de RSZ (of respectievelijk RSZPPO). Bij gebrek van een NACE-code bij de RSZ-administratie gebruikten we de NACE-code van de btw-administratie. Voor de activiteit 'groot- en kleinhandel' werden de distributeurs van geneesmiddelen apart beschouwd. Een andere uitzondering heeft betrekking op land- en tuinbouw: hierin werden ook de veilingen (groot- en kleinhandel) als de zuivelindustrie (industrie) ondergebracht.

Tot slot is het belangrijk om te vermelden dat alle gegevens betrekking hebben op de vennootschap zelf en we dus steeds uitgaan van niet-geconsolideerde gegevens. Deze keuze werd genoodzaakt door het feit dat geconsolideerde gegevens niet opgenomen zijn in de beschikbare administratieve data. Dit heeft gevolgen voor coöperatieve holdingmaatschappijen en coöperatieve groepen met onderliggende vennootschappen waarover zij controle hebben. We lichten de impact van deze keuze toe bij de grootste coöperatieve vennootschappen en nuanceren waar nodig.

¹ 'Niet-normale toestand' betekent bv. een faillissement, een fusie door overneming, juridische ontbinding of nietigheid of een sluiting van vereffening.

De top 10 van coöperaties per sector

Distributie van geneesmiddelen

Het is een goed bewaard geheim, maar de verdeling van geneesmiddelen is een van de klassieke pijlers van de Belgische coöperatieve beweging. Het is dan ook niet vreemd dat de meeste van deze coöperaties een erkenning hebben voor de NRC.

Coöperatieve apotheken werden in ons land opgericht vanuit de socialistische en de christelijke arbeidersbeweging om geneesmiddelen en medische hulpmiddelen toegankelijk te maken voor het brede publiek. Volgens haar beroepsfederatie, Ophaco, hebben de coöperatieve apotheken een marktaandeel van ongeveer 20% in ons land.

Febelco is geen coöperatieve apotheek, maar wel de grootste Belgische groothandelaar-verdeler van geneesmiddelen met een marktaandeel van meer dan 35%. Het klantenbestand bestaat uit meer dan 2500 (zelfstandige) apotheken die dagelijks meermaals bevoorrad worden door hun coöperatie (www.febelco.be). MSF Supply is evenmin een apotheek, maar is het bevoorradingscentrum van Artsen Zonder Grenzen. Het staat in voor de aankoop van hulpgoederen en wordt gecontroleerd door Artsen Zonder Grenzen (www.msfsupply.be).

Tabel 1 Top 10 van de Belgische coöperatieve vennootschappen in de distributie van geneesmiddelen, volgens omzet (2011)

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm	Omzet	Aantal werknemers	NRC
2	Febelco	Sint-Niklaas	CVBA	1.221.423.200	500 - 999	X
12	Multipharma	Anderlecht	CVBA	377.552.429	> 1000	X
29	L'Économie Populaire (E.P.C.)	Ciney	CVBA	136.483.552	500 - 999	X
32	ESCAPO	Mechelen	CVBA	123.377.918	100 - 199	X
77	SCRL Royale des Pharmacies Populaires de Verviers et Arrondissement	Verviers	CV	55.645.003	200 - 499	X
84	MSF Supply	Jette	CV	49.599.038	50 - 99	
95	Vooruit Nr 1	Gent	CVBA	38.395.958	100 - 199	X
100	Pharmacies du Peuple - Réseau Solidaris	Seraing	CVBA	36.079.927	100 - 199	
102	Pharma Santé - Réseau Solidaris	Seraing	CVBA	35.690.551	20 - 49	
118	De Voorzorg (Antwerpen)	Mechelen	CVBA	28.863.357	100 - 199	X

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2013)

Land- en tuinbouw

Een andere klassieke pijler van de Belgische coöperatieve beweging zijn de landbouwcoöperaties. Ze werden in de eerste helft van de 20ste eeuw - veelal op aansturen van beroepsverenigingen van landbouwers - coöperatieve melkerijen, slachterijen en veilingen opgericht. Dit zijn voorbeelden van producentencoöperaties: boeren en tuinbouwers leveren hun productie aan hun coöperatie, die vervolgens zorgt voor de verwerking, de distributie en de commercialisering ervan. De land- en tuinbouwers zijn mee aandeelhouder van hun coöperatie en ontvangen op het jaareinde een ristorno, ook wel coöperatieve teruggave genoemd, pro rata hun leveringen aan de coöperatie. We merken op dat de tien grootste coöperaties in deze sector allen een erkenning voor de Nationale Raad voor de Coöperatie hebben.

De grootste Belgische coöperatie binnen land- en tuinbouw is de groep Milcobel. Milcobel is een

coöperatieve zuivelgroep met meer dan 3000 leden-leveranciers met een geconsolideerde omzet van 885 miljoen euro (in 2011) die via vier werkvennootschappen meer dan een miljard liter melk per jaar verwerkt. Een van deze werkvennootschappen is Belgomilk, die omwille van de niet-geconsolideerde cijfers in de tabellen bovenaan de top 10 prijkt.

COVAVEE is een coöperatieve vennootschap waarvan de aandelen in handen zijn van ongeveer 700 varkenshouders. Het behoort tot de Groep COVALIS, de grootste slacht- en versnijdingsgroep van varkens en runderen in België.

Daarnaast bevat deze top 10 ook verschillende coöperatieve veilingen. Deze veilingen zijn de jongste jaren het voorwerp van tal van fusiebewegingen. Zo fuseerden Mechelse Veilingen (plaats 19) en Coöbra (plaats 42) eind 2012 in BelOrta, een coöperatie van ongeveer 2000 leden-tuinders.

Tabel 2 Top 10 van de Belgische coöperatieve vennootschappen in land- en tuinbouw, volgens omzet (2011)

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm	Omzet	Aantal werknemers	NRC
5	Belgomilk	Beveren	CVBA	479.038.077	500 - 999	X
10	Milcobel	Beveren	CVBA	406.755.191	200 - 499	X
18	Laiterie des Ardennes	Rendeux	CVOA	238.044.630	20 - 49	X
19	Mechelse Veilingen	Sint-Katelijne-Waver	CVBA	217.883.494	200 - 499	X
20	COVAVEE	Leuven	CVBA	213.353.046		X
23	Veiling Hoogstraten	Hoogstraten	CVBA	177.503.252	50 - 99	X
24	Coöperatieve Veiling Roeselare (REO)	Roeselare	CVBA	165.135.865	100 - 199	X
25	Société Coopérative Agricole de la Meuse	Andenne	CVBA	146.988.791	100 - 199	X
28	Belgische Fruitveiling (B.F.V.)	Sint-Truiden	CVBA	138.001.647	100 - 199	X
41	Eupener Genossenschaftsmolkerei	Lontzen	CVBA	108.844.153	20 - 49	X

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2013)

Financiële sector

België heeft een rijke geschiedenis van coöperatieve banken en spaarkassen. Zowel vanuit de arbeidersbewegingen als vanuit de landbouwersbeweging werden coöperatieve spaar- en kredietkassen opgericht om de sociaaleconomische positie van bevolkingsgroepen die niet tot de elite van hun tijd behoorden te versterken. Voorbeelden hiervan waren CERA Bank, BACOB en CODEP. Met de consolidatiebeweging in de financiële sector van de jaren '90 kwam er grotendeels een eind aan het tijdperk van de Belgische coöperatieve banken. Sommige banken werden vervangen door coöperatieve holdings met aanzienlijke participaties in de nieuwe fusiebanken (bv. Cera cvba in KBC Groep en voorheen de coöperaties binnen Groep ARCO in Dexia Bank).

Landbouwkrediet (Crelan) is voor 50% in handen van de coöperatieve holdingmaatschappijen Lanbokas (Coöperatieve Deposito- en Kredietkas voor de Landbouw) en Agricaïsse (Caisse coopérative de dépôts et de crédit agricole). Klanten kunnen zo door middel van het Fidelio-programma coöperatieve aandeelhouder worden van hun bank. Een gelijkaardig voorbeeld is Argen-Co, het in 2010 opgerichte en eveneens voor de NRC erkende financieringsvehikel van Argenta. Binnen de Record Group, een netwerk dat grotendeels in handen is van ING en voortgekomen is uit de fusie van onder meer het coöperatieve Société d'Epargne et de Financement de Belgique (SEFB) - Record Bank, is Record Credit Services cvba een van de drie pijlers. Record Credit Services beheert binnen deze groep de kredietportfolio.

Naast deze coöperatieve holdingmaatschappijen bestaan er ook eerder kleinschalige coöperatieve banken en kredietmaatschappijen. Zo is er de Banque CPH, die sinds

1930 als onafhankelijke coöperatieve bank functioneert. Met een dertigtal agentschappen legt de Banque CPH een sterke focus op haar regionale karakter en hanteert het credo "small is beautiful". BKCP is een dochtermaatschappij van Crédit Mutuel Nord Europe, een coöperatieve groep waarvan BKCP de resultante is van de overname van tal van regionale kredietverstrekkers voor beroepsinvesteringen.

Eveneens in de schoot van de sociale bewegingen zagen in de loop van de vorige eeuw coöperatieve verzekeraars het levenslicht. Hoewel ook hier tal van historische coöperaties verdwenen zijn bij opeenvolgende fusiegolven, kent België nog enkele grote coöperatieve verzekeringsmaatschappijen. Zo is P&V (Prévoyance & Voorzorg) een coöperatieve verzekeringsgroep die voortspuit uit de socialistische arbeidersbeweging. Wanneer we de geconsolideerde cijfers van deze groep nemen, komen we op een totaal van 1,5 miljard euro aan ontvangen premies. De Federale Verzekeringen, dat sterke banden heeft met de bouwsector, heeft een coöperatieve vennootschap die instaat voor schadeverzekeringen. Hun slogan, 'de verzekeraar die zijn winst met u deelt', weerspiegelt de achterliggende coöperatieve *ristorno*. Daardoor krijgen klanten, indien er winst wordt gemaakt, een deel van hun premies terugbetaald.

Bovenaan de top 10 prijkt echter geen bank, noch een verzekeraar, maar SWIFT, Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication. SWIFT werd in 1973 opgericht om internationale financiële transacties voor hun aangesloten leden op een gestandaardiseerde manier te verwerken. Vandaag telt de coöperatie een vennotenbestand van meer dan 10.000 financiële instellingen in 212 landen.

Tabel 3 Top 10 van de Belgische coöperatieve vennootschappen in de financiële sector, volgens omzet (2011)

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm	Omzet	Aantal werknemers	NRC
4	SWIFT	La Hulpe	CVBA	516.227.251	500 - 999	
13	P & V Verzekeringen	Sint-Joost-ten-Node	CVBA	349.113.869	500 - 999	
31	Fortis Finance Belgium	Brussel	CVOA	129.940.312	0	
37	FEDERALE Verzekering (ongevallen, brand, BA en diverse)	Brussel	CVBA	115.858.268	200 - 499	
50	Record Credit Services	Liège	CVBA	89.437.505	50 - 99	X
91	Banque CPH	Tournai	CVBA	44.419.000		X
94	Alpha Card	Watermaal-Bosvoorde	CVBA	38.983.857	100 - 199	
106	BKCP	Brussel	CVBA	33.916.000	200 - 499	
137	Caisse coopérative de dépôts et de crédit agricole	Anderlecht	CVBA	21.900.000		X
171	Antwerps Beroepskrediet	Antwerpen	CVBA	16.358.000	50 - 99	

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2013)

Groot- en kleinhandel

Naast de distributie van geneesmiddelen en van land- en tuinbouwproducten, telt ons land nog vele andere coöperaties die actief zijn in de groot- en kleinhandel. Het zijn coöperaties die instaan voor de gemeenschappelijke aankoop van hun leden-ondernemingen. Ze identificeren zich zelden met de coöperatieve beweging, maar hun werking is vaak inherent wel coöperatief van aard. Meestal hanteren deze coöperaties een *ristorno*, waarbij winsten verdeeld worden pro rata het aangekochte volume. Vrije toetreding van vennoten wordt eveneens vaak gepropageerd, aangezien dit bijkomende schaalvoordelen kan genereren, maar wordt wel afgewogen tegenover de aanwezigheid van andere coöperanten in hetzelfde geografische gebied.

Hun samenwerking kan variëren van een loutere gemeenschappelijke aan- en verkoop tot een meer geïntegreerd business model, met inbegrip van gemeenschappelijke productontwikkeling, marketing en administratieve ondersteuning. Door op coöperatieve basis samen te werken kunnen zelfstandige handelaren zowel genieten van de voordelen van deel uit te maken van een grotere groepering, zonder daarbij al te veel van hun zelfstandigheid te verliezen. Hierdoor kan de coöperatie een alternatief bieden voor de klassieke franchiseformule, waar handelaren geen vennoot zijn, maar een klant die vaak een groot deel van zijn zelfstandigheid moet prijsgeven. Dit soort coöperaties wordt ook opgericht als antwoord op de ontplooiing van grote multinationale groepen en ketens in bepaalde sectoren, die omwille van hun grote schaal de kleinhandel dreigen te verdringen.

Bovenaan de top 10 staat Euronics Belgium, dat beter bekend is onder de merknaam Selexion. Euronics Belgium telt meer dan 200 verkooppunten in België en het Groothertogdom Luxemburg. Electro Retail Group is in dezelfde sector actief onder de merknamen Exellent IT en Exellent Electro. Menouquin en Asamco zijn coöperaties van handelaars in gereedschappen en ijzerwaren en vertegenwoordigen samen eveneens honderden winkelpunten. Lekkerland, Prik & Tik, Districo en Belgian Beverages (BelBev) zijn coöperatieve aankoopgroeperingen voor dranken, droge voedingswaren en/of andere non-food producten. Metalunion is op haar beurt een gespecialiseerde groothandel in verwarmingsproducten. Groep Claes is als coöperatief gestructureerde familieonderneming in de vleesverwerkende sector de uitzondering in deze top 10.

Tabel 4 Top 10 van de Belgische coöperatieve vennootschappen in groot- en kleinhandel (excl. geneesmiddelen en landbouw), volgens omzet (2011)

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm	Omzet	Aantal werknemers	NRC
21	Euronics Belgium	Aartselaar	CVBA	210.172.836	50 - 99	
38	Menouquin	Nivelles	CVBA	115.674.860	50 - 99	
49	Lekkerland	Wijnegem	CVBA	89.806.092	50 - 99	
57	Prik & Tik	Lommel	CV	75.487.047	10 - 19	
66	Metalunion	Brugge	CVBA	63.836.409	100 - 199	
68	Electro Retail Group	Brugge	CVBA	62.940.203	5 - 9	
73	Districo	Wevelgem	CVBA	60.988.142	20 - 49	
81	Asamco	Bornem	CVBA	50.629.155	10 - 19	X
111	Claes Distribution	Beringen	CVBA	32.547.325	50 - 99	
119	Belgian Beverages	Kruikeke	CVBA	28.590.159	1 - 4	

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2013)

Vrije beroepen

België telt ook talrijke coöperaties van vrije beroepen zoals architecten, advocaten, fiscalisten, bedrijfsrevisoren, dokters, specialisten en tandartsen. Deze coöperaties laten hen immers toe om een breder aanbod te formuleren, een sterkere merknaam uit te bouwen en gebruik te maken van een gemeenschappelijke infrastructuur. Dit alles is uiteraard ook mogelijk met een andere vennootschapsvorm, maar de coöperatie heeft hier alvast enkele troeven, zoals de mogelijkheid tot vrije toe- en uittreding, waardoor de statuten niet telkens gewijzigd moeten worden wanneer een 'partner' de coöperatie toetreedt of verlaat.

De top 10 uit deze sector bevat dan ook de Belgische afdelingen van grote internationale kantoren van bedrijfsrevisoren, belastingsconsulenten en consultants, zoals Ernst en Young, Deloitte, PwC en KPMG, gevolgd door het advocatenkantoor Stibbe. Merk op trouwens dat deze coöperaties meestal georganiseerd zijn als een burgerlijke vennootschap en niet als een handelsvennootschap. Uiteraard bevatten deze cijfers niet de eventuele omzet die via verbonden vennootschappen gefactureerd wordt.

Tabel 5 Top 10 van de Belgische coöperatieve vennootschappen voor vrije beroepen, volgens omzet (2011)

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm	Omzet	Aantal werknemers	NRC
30	Ernst en Young Bedrijfsrevisoren	Machelen	CVBA (B)	130.346.945	200 - 499	
44	Deloitte Bedrijfsrevisoren	Machelen	CVBA (B)	101.555.107	500 - 999	
48	Deloitte Belastingconsulenten	Machelen	CVBA (B)	93.392.425	200 - 499	
51	Deloitte Consulting	Machelen	CVBA	88.023.786	200 - 499	
52	PwC Bedrijfsrevisoren	Zaventem	CVBA (B)	85.882.592	200 - 499	
59	PwC Tax Consultants	Zaventem	CVBA (B)	72.247.270	200 - 499	
69	Deloitte Accountancy	Machelen	CVBA (B)	62.693.201	500 - 999	
75	Ernst en Young Tax Consultants	Machelen	CVBA (B)	57.950.517	200 - 499	
79	KPMG Bedrijfsrevisoren	Brussel	CVBA (B)	54.280.506	200 - 499	
85	Stibbe	Brussel	CVBA (B)	48.408.833	100 - 199	

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2013)
Noot: (B) staat voor burgerlijke vennootschap

Nutsvoorzieningen

Vooraf in grote uitgestrekte landen, zoals de Verenigde Staten, Canada en Australië, zijn coöperaties een succesvolle formule gebleken om in nutsvoorzieningen zoals elektriciteit en water in rurale gebieden te voorzien. In België verliep dit echter niet zo verschillend. Wat wij kennen als intercommunales is immers niets anders dan coöperaties van gemeenten die door samen te werken voldoende schaalvoordelen realiseerden om nutsvoorzieningen als waterdistributie en -zuivering, de distributie van gas en elektriciteit en de ophaling en verwerking van huishoudelijk afval uit te bouwen. Hun coöperatieve structuur hoeft hen trouwens niet te beletten om de strategische denkoefening te

maken welke andere stakeholders als aandeelhouder betrokken kunnen worden. Heel wat potentieel tot lokale verankering en democratische besluitvorming dient hier echter afgewogen te worden tegenover de vaak grote kapitaalbehoefte om deze voorzieningen uit te baten.

En zo komt het dat Eandis anno 2011 de grootste Belgische coöperatieve vennootschap is (volgens niet-geconsolideerde omzetcijfers). Eandis beheert het distributienetwerk voor aardgas en elektriciteit in ons land. Het is een gemengde intercommunale die voor 79% in handen is van de gemeenten en voor 21% in handen van Electrabel.

Tabel 6 Top 10 van de Belgische nutsvoorzieningen met coöperatieve structuur, volgens omzet (2011)

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm	Omzet	Aantal werknemers	NRC
1	EANDIS	Melle	CVBA	1.280.921.890	> 1000	
3	Opérateur de Réseaux d'Énergies	Ottignies-Louvain-la-Neuve	CVBA	542.748.113	> 1000	
6	GASELWEST	Kortrijk	CVBA (B)	454.234.670		
9	Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening	Schaarbeek	CVBA (P)	425.455.131	> 1000	
11	Société Wallonne des Eaux	Verviers	CVBA (B)	395.597.755	> 1000	
15	SIBELGA	Brussel	CVBA (P)	312.871.401		
16	Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Watervoorziening	Gent	CVBA (P)	301.071.654		
17	Intercommunale d'Électricité du Hainaut	Charleroi	CVBA (P)	294.144.507		
22	Hydrobru	Brussel	CVBA (P)	189.370.909		
26	IDEG	Namur	CVBA	142.594.800		

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2013)

Noot: (B) staat voor burgerlijke vennootschap, (P) staat voor vennootschap naar publiek recht

Sociale huisvesting

Sociale huisvestingsmaatschappijen zijn lokale woonorganisaties die opgericht zijn om binnen hun werkgebied betaalbare en kwaliteitsvolle sociale woonprojecten te realiseren en in stand te houden. Ze zijn ontstaan uit gemeentelijke initiatieven en/of het maatschappelijke middenveld en zijn vaak georganiseerd als een coöperatie.

De aandeelhouders van deze sociale huisvestingsmaatschappijen zijn steden en gemeenten, OCMW's, provincies en sociale bewegingen (vakbonden, ziekenfondsen, enz.). Ook hier dienen zich kansen aan voor sociale huisvestingsmaatschappijen om hun coöperatieve structuur aan te wenden om een bredere groep stakeholders te betrekken in het (sociale) woonbeleid van hun streek.

Tabel 7 Top 10 van de Belgische coöperatieve sociale huisvestingsmaatschappijen, volgens omzet (2011)

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm	Omzet	Aantal werknemers	NRC
67	Woonhaven Antwerpen	Antwerpen	CVBA (B)	63.244.920	200 - 499	
116	WoninGent	Gent	CVBA (B)	30.781.502	100 - 199	
144	De Ideale Woning (arr. Antwerpen)	Antwerpen	CVBA (B)	20.488.724	20 - 49	
160	Volkshaard	Gent	CVBA-SO	17.128.047	50 - 99	
162	Toit et moi, immobilière sociale de la Région montoise	Mons	CVBA (P)	17.009.414	50 - 99	
170	CENTR'HABITAT	La Louvière	CVBA	16.495.445	50 - 99	
182	De Mandel	Roeselare	CVBA (B)	14.733.878	50 - 99	
188	Le Logement Molenbeekois	Sint-Jans-Molenbeek	CVBA (B)	13.969.621	50 - 99	
197	Lakense Haard	Brussel	CVBA (B)	13.302.195	20 - 49	
202	VIVENDO	Brugge	CVBA (B)	12.982.233	20 - 49	

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2013)

Noot: (B) staat voor burgerlijke vennootschap, (P) staat voor vennootschap naar publiek recht, -SO staat voor vennootschap met sociaal oogmerk

Drie keer een alternatieve top 10

Top 10 van de erkende coöperaties

Zoals eerder gesteld is er in onze Belgische wetgeving amper of geen garantie dat een coöperatieve vennootschap ook een coöperatieve werking heeft. Daarom werd bij wet van 20 juli 1955 de Nationale Raad voor de Coöperatie (NRC) in het leven geroepen. Een coöperatie kan sinds 1962 een erkenning voor de NRC aanvragen indien ze aan volgende voorwaarden voldoet:

- de vennootschap heeft als doel in de behoeften van haar vennoten te voorzien,
- de toetreding tot de vennootschap is vrij,
- de vennoten-klanten kunnen genieten van ristorno's,
- alle vennoten binnen eenzelfde aandelengroep hebben dezelfde rechten en verplichtingen,
- de stemming op de Algemene Vergadering is democratisch,
- de bestuurders en commissarissen worden door de Algemene Vergadering benoemd,
- bij winst kunnen de vennoten maximaal 6 % op hun kapitaalsinbreng krijgen,
- de bestuurders en commissarissen worden niet bezoldigd.

Erkende coöperaties worden tot een bepaald bedrag vrijgesteld van de toepassing van de financiële reglementering betreffende het openbaar beroep op het spaarwezen waardoor ze op een vrij eenvoudige manier kapitaal kunnen ophalen bij het grote publiek (cf. versoepeling van prospectusplicht). Het dividend dat ze uitkeren op de deelbewijzen is, voor een matig bedrag (180 euro), vrijgesteld van belastingen voor de erkende coöperatie zowel als voor de venoot. Bestuurders die hun voornaamste activiteit wijden aan het dagelijkse beheer of de dagelijkse leiding van een erkende coöperatie, kunnen het sociaal statuut van werknemer aannemen. Tabel 8 geeft een overzicht van de tien grootste erkende coöperatieve vennootschappen in België.

Tabel 8 Top 10 van de Belgische erkende coöperaties, volgens omzet (2011)

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm	Omzet	Aantal werknemers	Sector
2	Febelco	Sint-Niklaas	CVBA	1.221.423.200	500 - 999	Geneesmiddelen
5	Belgomilk	Beveren	CVBA	479.038.077	500 - 999	Land- en tuinbouw
10	Milcobel	Beveren	CVBA	406.755.191	200 - 499	Land- en tuinbouw
12	Multipharma	Anderlecht	CVBA	377.552.429	> 1000	Geneesmiddelen
18	Laiterie des Ardennes	Rendeux	CVOA	238.044.630	20 - 49	Land- en tuinbouw
19	Mechelse Veilingen	Sint-Katelijne-Waver	CVBA	217.883.494	200 - 499	Land- en tuinbouw
20	COVAVEE	Leuven	CVBA	213.353.046		Land- en tuinbouw
23	Veiling Hoogstraten	Hoogstraten	CVBA	177.503.252	50 - 99	Land- en tuinbouw
24	Coöperatieve Veiling Roeselare (REO)	Roeselare	CVBA	165.135.865	100 - 199	Land- en tuinbouw
25	Société Coopérative Agricole de la Meuse	Andenne	CVBA	146.988.791	100 - 199	Land- en tuinbouw

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2013)

Top 10 van de coöperaties met sociaal oogmerk

De vennootschap met sociaal oogmerk (vso) werd in 1995 in het leven geroepen als oplossing voor de onvolkomenheden van het vzw-statuut voor het uitoefenen van activiteiten met een sociale doelstelling. Tot die tijd veronderstelde het wetboek van koophandel dat een vennootschap per definitie gericht was op het maximaliseren van de winst voor haar vennoten. Sinds 1995 werd hierop met de introductie van het vso-statuut een uitzondering voorzien: met dit statuut kan een vennootschap nu ook een sociaal oogmerk nastreven.

Het vso-statuut is geen rechtsvorm op zich, maar een rechtsmodaliteit die toegevoegd kan worden aan een vennootschapsvorm. Zodoende kunnen we spreken van een NV-so, een CVBA-so, een BVBA-so, enz. Om dit statuut te mogen dragen, moeten diverse bepalingen opgenomen worden in de statuten van de vennootschap.

Deze erkeningsvoorwaarden tonen echter gelijkenissen met de toetredingsvoorwaarden van de Nationale Raad voor de Coöperatie. Op 31/12/2011 waren 75% van de 582 vennootschappen met sociaal oogmerk een coöperatie.

We tonen in tabel 9 de top 10 van deze coöperatieve vennootschappen met sociaal oogmerk. Wat opvalt, is hun relatief kleine schaal ten opzichte van de reguliere coöperatieve vennootschappen, althans wat hun omzet betreft. Qua tewerkstelling zijn er immers enkele grote spelers, zoals het Landelijk Dienstencoöperatief, het Dienstenthuis Turnhout en Proxi Home Services waarvan de omzet omwille van het gebruik van dienstencheques kunstmatig laag in deze tabellen tot uiting komt. De relatief omvangrijke subsidies die bij deze dienstencheques horen, worden immers niet bij de omzet gerekend (maar behoren uiteraard wel tot de bedrijfsopbrengsten).

Tabel 9 Top 10 van de Belgische coöperatieve vennootschappen met sociaal oogmerk, volgens omzet (2011)

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm	Omzet	c	Sector	NRC
160	Volkshaard	Gent	CVBA-SO	17.128.047	50 - 99	Sociale huisvesting	
217	Landelijk Dienstencoöperatief	Leuven	CVBA-SO	11.689.049	> 1000	Huishoudelijke diensten	
240	Kempisch Tehuis	Houthalen-Helchteren	CVBA-SO	10.013.378	50 - 99	Sociale huisvesting	
241	A.W.E	Ciney	CVBA-SO	9.856.889	50 - 99	Land- en tuinbouw	
259	Dienstenthuis Turnhout	Turnhout	CVBA-SO	8.595.117	500 - 999	Huishoudelijke diensten	
267	Flanders Drive	Schaarbeek	CVOA-SO	8.429.158	20 - 49	Bedrijfs- en werkgevers-organisaties	
273	Gewestelijke Maatschappij voor de Volkshuisvesting	Sint-Pieters-Leeuw	CVBA-SO	7.973.950	20 - 49	Sociale huisvesting	
303	Entraide Jolimontoise	La Louvière	CVBA-SO	6.704.598	100 - 199	Gezondheidszorg en welzijn	
330	Proxi Home Services	Etterbeek	CVBA-SO	5.868.871	200 - 499	Huishoudelijke diensten	
331	SD Worx for Society	Antwerpen	CVBA-SO	5.867.178	50 - 99	Vrije beroepen	

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2013)

Top 10 volgens balanstotaal

De keuze om omzet als criterium te gebruiken voor de omvang van de economische activiteit van een coöperatie werd omschreven in het methodologisch kader van deze publicatie. Toch loont het ook eens de moeite om een blik te werpen op de 10 coöperaties met het grootste (niet-geconsolideerde) balanstotaal. Het hoeft niet te verbazen dat daarbij de financiële sector bovenaan komt drijven, gevolgd door de grotere intercommunale nutsmaatschappijen.

Een uitzondering hierop is de Maatschappij voor Roerend Bezit van de Boerenbond (MRBB). Als coöperatieve holding beheert zij het vermogen van de Belgische Boerenbond, met onder meer participaties in KBC Groep NV (13 %) en de volle eigendom van, onder meer, AVEVE NV. De geconsolideerde omzet van de MRBB bedraagt dan ook 1,3 miljard euro, terwijl de niet-geconsolideerde omzet als dusdanig verwaarloosbaar klein is.

Tabel 10 Top 10 van de Belgische coöperatieve vennootschappen, volgens balanstotaal (2011)

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm*	Balanstotaal	Aantal werknemers	Sector	NRC
106	BKCP	Brussel	CVBA	3.812.700.000	200 - 499	Financiële sector	
13	P & V Verzekeringen	Sint-Joost-ten-Node	CVBA	3.741.445.468	500 - 999	Financiële sector	
208	Coöperatieve Deposito- en Kredietkas voor de Landbouw	Anderlecht	CVBA	2.837.112.000		Financiële sector	X
137	Caisse coopérative de dépôts et de crédit agricole	Anderlecht	CVBA	2.206.318.000		Financiële sector	X
91	Banque CPH	Tournai	CVBA	2.029.982.000	200 - 499	Financiële sector	X
729	Cera	Leuven	CVBA	2.018.119.455	5 - 9	Financiële sector	X
6	GASELWEST	Kortrijk	CVBA (B)	1.846.687.462		Nutsvoorzieningen	
/	Maatschappij voor Roerend Bezit van de Boerenbond (MRBB)	Leuven	CVBA	1.834.382.366		Land- en tuinbouw	
1	EANDIS	Melle	CVBA	1.785.803.760	> 1000	Nutsvoorzieningen	
11	Société Wallonne des Eaux	Verviers	CVBA (B)	1.633.243.268	> 1000	Nutsvoorzieningen	

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2013)

Noot: (B) staat voor burgerlijke vennootschap

Besluit

België is, zonder het zelf te beseffen, een land met een sterke aanwezigheid van coöperatieve vennootschappen in haar economie. Met deze publicatie tonen we niet alleen de top 100 van de Belgische coöperatieve vennootschappen. We hopen hiermee vooral een venster te bieden op de rijke diversiteit aan coöperatief georganiseerde economische activiteiten in ons land.

Naast de drie klassieke coöperatieve sectoren – de distributie van geneesmiddelen, land- en tuinbouw en de financiële sector – merken we immers andere sectoren op met een sterke maar vaak onuitgesproken coöperatieve werking. Het bespreken van de tien grootste coöperaties in elk van deze sectoren, licht daarbij een tip van de sluier waarom en hoe coöperaties een rol kunnen spelen om door middel van samenwerking een oplossing te zoeken voor gedeelde problemen. Voorliggende publicatie toont duidelijk dat deze gedeelde problemen een sterk onderlinge focus dan wel een sterk maatschappelijke focus kunnen hebben.

We drukken alvast onze hoop uit dat deze publicatie kan bijdragen tot een integrale en inclusieve kijk op coöperatief ondernemen in België, startend van onderlinge gelijkenissen en van lessen die men over sectoren heen uit elkaars werking kan trekken. Samenwerking tussen coöperaties is immers niet voor niets een coöperatief principe.

Bijlage 1 Top 100 van de Belgische coöperatieve vennootschappen

Tabel 11 Top 100 van de Belgische coöperatieve vennootschappen, volgens omzet (2011)

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm	Omzet	Aantal werknemers	Sector	NRC
1	EANDIS	Melle	CVBA	1.280.921.890	> 1000	Nutsvoorzieningen	
2	Febelco	Sint-Niklaas	CVBA	1.221.423.200	500 - 999	Geneesmiddelen	X
3	Opérateur de Réseaux d'Énergies	Ottignies-Louvain-la-Neuve	CVBA	542.748.113	> 1000	Nutsvoorzieningen	
4	SWIFT	La Hulpe	CVBA	516.227.251	500 - 999	Financiële sector	
5	Belgomilk	Beveren	CVBA	479.038.077	500 - 999	Land- en tuinbouw	X
6	GASELWEST	Kortrijk	CVBA (B)	454.234.670		Nutsvoorzieningen	
7	Centrale der Werkgevers aan de Haven van Antwerpen	Antwerpen	CVBA	443.358.681	> 1000	Admin. en ondersteunende diensten	
8	Société Internationale de Télécommunications Aéronautiques	Evere	CVBA	436.153.166	10 - 19	Informatie en communicatie	
9	Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening	Schaarbeek	CVBA (P)	425.455.131	> 1000	Nutsvoorzieningen	
10	Milcobel	Beveren	CVBA	406.755.191	200 - 499	Land- en tuinbouw	X
11	Société Wallonne des Eaux	Verviers	CVBA (B)	395.597.755	> 1000	Nutsvoorzieningen	
12	Multipharma	Anderlecht	CVBA	377.552.429	> 1000	Geneesmiddelen	X
13	P&V Verzekeringen	Sint-Joost-ten-Node	CVBA	349.113.869	500 - 999	Financiële sector	
14	Intercommunale de Santé Publique du Pays de Charleroi	Charleroi	CVBA (P)	346.057.238		Gezondheidszorg en welzijn	
15	SIBELGA	Brussel	CVBA (P)	312.871.401		Nutsvoorzieningen	
16	Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Watervoorziening	Gent	CVBA (P)	301.071.654		Nutsvoorzieningen	
17	Intercommunale d'Électricité du Hainaut	Charleroi	CVBA (P)	294.144.507		Nutsvoorzieningen	
18	Laiterie des Ardennes	Rendeux	CVOA	238.044.630	20 - 49	Land- en tuinbouw	X
19	Mechelse Veilingen	Sint-Katelijne-Waver	CVBA	217.883.494	200 - 499	Land- en tuinbouw	X
20	COVAVEE	Leuven	CVBA	213.353.046		Land- en tuinbouw	X
21	Euronics Belgium	Aartselaar	CVBA	210.172.836	50 - 99	Groot- en kleinhandel	
22	Hydrobru	Brussel	CVBA (P)	189.370.909		Nutsvoorzieningen	
23	Veiling Hoogstraten	Hoogstraten	CVBA	177.503.252	50 - 99	Land- en tuinbouw	X
24	Coöperatieve Veiling Roeselare (REO)	Roeselare	CVBA	165.135.865	100 - 199	Land- en tuinbouw	X
25	Société Coopérative Agricole de la Meuse	Andenne	CVBA	146.988.791	100 - 199	Land- en tuinbouw	X
26	IDEG	Namur	CVBA	142.594.800		Nutsvoorzieningen	
27	SABAM	Etterbeek	CVBA	141.099.855	200 - 499	Informatie en communicatie	
28	Belgische Fruitveiling (B.F.V.)	Sint-Truiden	CVBA	138.001.647	100 - 199	Land- en tuinbouw	X
29	L'Économie Populaire (E.P.C.)	Ciney	CVBA	136.483.552	500 - 999	Geneesmiddelen	X
30	Ernst en Young Bedrijfsrevisoren	Machelen	CVBA (B)	130.346.945	200 - 499	Vrije beroepen	

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm	Omzet	Aantal werknemers	Sector	NRC
31	Fortis Finance Belgium	Brussel	CVBA	129.940.312	0	Financiële sector	
32	ESCAPO	Mechelen	CVBA	123.377.918	100 - 199	Geneesmiddelen	X
33	Centre Hospitalier Univ. et Psych. de Mons-Borinage	Mons	CVBA	121.849.515		Gezondheidszorg en welzijn	
34	SEDILEC	Ottignies-Louvain-la-Neuve	CVBA (P)	120.215.696		Nutsvoorzieningen	
35	Intercommunale de Soins Spécialisés de Liège	Liège	CVBA (P)	119.649.223		Gezondheidszorg en welzijn	
36	COSUTREL	Brussel	CVBA	117.403.460	500 - 999	Wet. en technische activiteiten	
37	FEDERALE Verzekering (ongevallen, brand, BA en diverse)	Brussel	CVBA	115.858.268	200 - 499	Financiële sector	
38	Menouquin	Nivelles	CVBA	115.674.860	50 - 99	Groot- en kleinhandel	
39	Intercommunale de Gaz du Hainaut	Charleroi	CVBA (P)	111.846.480		Nutsvoorzieningen	
40	Brussels Network Operations	Brussel	CVBA	111.520.220	> 1000	Nutsvoorzieningen	
41	Eupener Genossenschaftsmolkerei	Lontzen	CVBA	108.844.153	20 - 49	Land- en tuinbouw	X
42	Coöbra	Asse	CVBA	103.146.614	50 - 99	Land- en tuinbouw	X
43	Compagnie Intercommunale Liégeoise des Eaux	Liège	CVBA (P)	102.848.284		Nutsvoorzieningen	
44	Deloitte Bedrijfsrevisoren	Machelen	CVBA (B)	101.555.107	500 - 999	Vrije beroepen	
45	INTERLUX	Arlon	CVBA (P)	96.906.682		Nutsvoorzieningen	
46	INZA	Schoten	CVBA	96.163.488	200 - 499	Land- en tuinbouw	
47	Centre Hospitalier Régional de Huy	Huy	CVBA	95.623.798		Gezondheidszorg en welzijn	
48	Deloitte Belastingconsulenten	Machelen	CVBA (B)	93.392.425	200 - 499	Vrije beroepen	
49	Lekkerland	Wijnegem	CVBA	89.806.092	50 - 99	Groot- en kleinhandel	
50	Record Credit Services	Liège	CVBA	89.437.505	50 - 99	Financiële sector	X
51	Deloitte Consulting	Machelen	CVBA	88.023.786	200 - 499	Vrije beroepen	
52	PwC Bedrijfsrevisoren	Zaventem	CVBA (B)	85.882.592	200 - 499	Vrije beroepen	
53	VEGRAS	Ardoeie	CVBA	82.445.700	10 - 19	Land- en tuinbouw	X
54	INGRO	Roeselare	CVBA	81.765.308	1 - 4	Land- en tuinbouw	X
55	Veiling Haspengouw	Sint-Truiden	CVBA	80.019.803	50 - 99	Land- en tuinbouw	X
56	Veiling Borgloon	Borgloon	CVBA	78.442.124	50 - 99	Land- en tuinbouw	X
57	Prik & Tik	Lommel	CV	75.487.047	10 - 19	Groot- en kleinhandel	
58	INTRADEL	Herstal	CVBA (P)	74.528.581		Nutsvoorzieningen	
59	PwC Tax Consultants	Zaventem	CVBA (B)	72.247.270	200 - 499	Vrije beroepen	
60	Association Intercommunale de Santé de la Basse-Sambre	Sambreville	CVBA (P)	68.329.406		Gezondheidszorg en welzijn	
61	Centrale Afdeling voor Fractionering van het Rode Kruis	Brussel	CVBA	68.190.759	200 - 499	Industrie	
62	J.C. General Services	Beerse	CVBA	67.838.491	50 - 99	Wet. en technische activiteiten	

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm	Omzet	Aantal werknemers	Sector	NRC
63	PwC Belgium	Zaventem	CVBA	67.720.296	100 - 199	Admin. en ondersteunende diensten	
64	LAVA	Leuven	CVBA	64.801.875	5 - 9	Land- en tuinbouw	X
65	Warmtekracht Ondersteunings Maatschappij (W.O.M.)	Boortmeerbeek	CVBA	64.028.590	1 - 4	Nutsvoorzieningen	
66	Metalunion	Brugge	CVBA	63.836.409	100 - 199	Groot- en kleinhandel	
67	Woonhaven Antwerpen	Antwerpen	CVBA (B)	63.244.920	200 - 499	Sociale huisvesting	
68	Electro Retail Group	Brugge	CVBA	62.940.203	5 - 9	Groot- en kleinhandel	
69	Deloitte Accountancy	Machelen	CVBA (B)	62.693.201	500 - 999	Vrije beroepen	
70	Provinciale Brabantse Energiemaatschappij (P.B.E.)	Lubbeek	CVBA (P)	62.331.695		Nutsvoorzieningen	
71	Boost Nutrition	Antwerpen	CVBA	61.840.526	50 - 99	Industrie	
72	N-ALLO	Schaarbeek	CVBA	61.830.985	> 1000	Admin. en ondersteunende diensten	
73	Districo	Wevelgem	CVBA	60.988.142	20 - 49	Groot- en kleinhandel	
74	GDF SUEZ Management Company Belgium	Brussel	CVOA	58.183.233	100 - 199	Wet. en technische activiteiten	
75	Ernst en Young Tax Consultants	Machelen	CVBA (B)	57.950.517	200 - 499	Vrije beroepen	
76	SIBELGAS	Sint-Joost-ten-Node	CVBA (P)	57.794.062		Nutsvoorzieningen	
77	SCRL Royale des Pharmacies Populaires de Verviers et Arrondissement	Verviers	CV	55.645.003	200 - 499	Geneesmiddelen	X
78	Association Intercommunale pour la Protection et la Valorisation de l'Environnement	Arlon	CVBA (P)	55.292.568		Nutsvoorzieningen	
79	KPMG Bedrijfsrevisoren	Brussel	CVBA (B)	54.280.506	200 - 499	Vrije beroepen	
80	Delaware Consulting	Kortrijk	CVBA	51.942.906	200 - 499	Informatie en communicatie	
81	Asamco	Bornem	CVBA	50.629.155	10 - 19	Groot- en kleinhandel	X
82	Association Intercommunale pour le Démergement et l'Épuration des Communes de la Province de Liège	Saint-Nicolas	CVBA (P)	50.256.682		Nutsvoorzieningen	
83	Verbruikers Unie Test Aankoop	Sint-Gillis	CVBA	49.696.459	200 - 499	Overige diensten	
84	MSF Supply	Jette	CV	49.599.038	50 - 99	Geneesmiddelen	
85	Stibbe	Brussel	CVBA (B)	48.408.833	100 - 199	Vrije beroepen	
86	I.D.E.A. Hennuyère	Mons	CVBA (P)	46.476.270		Nutsvoorzieningen	
87	P.M.O	Namur	CVBA	46.186.429	5 - 9	Overige diensten	
88	Laborelec	Linkebeek	CVBA	45.462.466	200 - 499	Wet. en technische activiteiten	
89	Association Intercommunale Hospitalière du Sud-Hainaut et du Sud-Namurois	Chimay	CVBA (P)	45.221.949		Gezondheidszorg en welzijn	
90	KEMPICO	Lille	CVBA	44.531.455	50 - 99	Land- en tuinbouw	
91	Banque CPH	Tournai	CVBA	44.419.000		Financiële sector	X

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm*	Omzet	Aantal werknemers	Sector	NRC
92	HYGEA	Mons	CVBA	40.947.417		Nutsvoorzieningen	
93	INTEROST	Eupen	CVBA (B)	39.130.302		Nutsvoorzieningen	
94	Alpha Card	Watermaal-Bosvoorde	CVBA	38.983.857	100 - 199	Financiële sector	
95	Vooruit Nr 1	Gent	CVBA	38.395.958	100 - 199	Geneesmiddelen	X
96	Brabo, Havenloodsen en Bootlieden	Antwerpen	CVBA	37.415.248	200 - 499	Transport	
97	IGRETEC	Charleroi	CVBA (P)	37.315.840		Openbaar bestuur	
98	Loyens & Loeff Advocaten	Sint-Lambrechts-Woluwe	CVBA (B)	36.819.130	50 - 99	Vrije beroepen	
99	Brussel Energie	Brussel	CVBA	36.307.023	50 - 99	Nutsvoorzieningen	
100	Pharmacies du Peuple - Réseau Solidaris	Seraing	CVBA	36.079.927	100 - 199	Geneesmiddelen	

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2013)

Noot: (B) staat voor burgerlijke vennootschap, (P) staat voor vennootschap naar publiek recht, -SO staat voor vennootschap met sociaal oogmerk

Bijlage 2 Top 10 per regio

Tabel 12 Top 10 van de coöperatieve vennootschappen met maatschappelijke zetel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, volgens omzet (2011)

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm*	Omzet	Aantal werknemers	Sector	NRC
8	Société Internationale de Télécommunications Aéronautiques	Evere	CVBA	436.153.166	10 - 19	Informatie en communicatie	
9	Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening	Schaarbeek	CVBA (P)	425.455.131	> 1000	Nutsvoorzieningen	
12	Multipharma	Anderlecht	CVBA	377.552.429	> 1000	Geneesmiddelen	X
13	P&V Verzekeringen	Sint-Joost-ten-Node	CVBA	349.113.869	500 - 999	Financiële sector	
15	SIBELGA	Brussel	CVBA (P)	312.871.401		Nutsvoorzieningen	
22	Hydrobru	Brussel	CVBA (P)	189.370.909		Nutsvoorzieningen	
27	SABAM	Etterbeek	CVBA	141.099.855	200 - 499	Informatie en communicatie	
31	Fortis Finance Belgium	Brussel	CVBA	129.940.312	0	Financiële sector	
36	COSUTREL	Brussel	CVBA	117.403.460	500 - 999	Wet. en technische activiteiten	
37	FEDERALE Verzekering (ongevallen, brand, BA en diverse)	Brussel	CVBA	115.858.268	200 - 499	Financiële sector	

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2013)

Noot: (P) staat voor vennootschap naar publiek recht

Tabel 13 Top 10 van de coöperatieve vennootschappen met maatschappelijke zetel in het Vlaams Gewest, volgens omzet (2011)

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm	Omzet	Aantal werknemers	Sector	NRC
1	EANDIS	Melle	CVBA	1.280.921.890	> 1000	Nutsvoorzieningen	
2	Febelco	Sint-Niklaas	CVBA	1.221.423.200	500 - 999	Geneesmiddelen	X
5	Belgomilk	Beveren	CVBA	479.038.077	500 - 999	Land- en tuinbouw	X
6	GASELWEST	Kortrijk	CVBA (B)	454.234.670		Nutsvoorzieningen	
7	Centrale der Werkgevers aan de Haven van Antwerpen	Antwerpen	CVBA	443.358.681	> 1000	Admin. en ondersteunende diensten	
10	Milcobel	Beveren	CVBA	406.755.191	200 - 499	Land- en tuinbouw	X
16	Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Watervoorziening	Gent	CVBA (P)	301.071.654		Nutsvoorzieningen	
19	Mechelse Veilingen	Sint-Katelijne-Waver	CVBA	217.883.494	200 - 499	Land- en tuinbouw	X
20	COVAVEE	Leuven	CVBA	213.353.046		Land- en tuinbouw	X
21	Euronics Belgium	Aartselaar	CVBA	210.172.836	50 - 99	Groot- en kleinhandel	

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2013)

Noot: (B) staat voor burgerlijke vennootschap, (P) staat voor vennootschap naar publiek recht

Tabel 14 Top 10 van de coöperatieve vennootschappen met maatschappelijke zetel in het Waals Gewest, volgens omzet (2011)

Rang	Naam	Maatschappelijke Zetel	Juridische vorm	Omzet	Aantal werknemers	Sector	NRC
3	Opérateur de Réseaux d'Énergies	Ottignies-Louvain-la-Neuve	CVBA	542.748.113	> 1000	Nutsvoorzieningen	
4	SWIFT	La Hulpe	CVBA	516.227.251	500 - 999	Financiële sector	
11	Société Wallonne des Eaux	Verviers	CVBA (B)	395.597.755	> 1000	Nutsvoorzieningen	
14	Intercommunale de Santé Publique du Pays de Charleroi	Charleroi	CVBA (P)	346.057.238		Gezondheidszorg en welzijn	
17	Intercommunale d'Électricité du Hainaut	Charleroi	CVBA (P)	294.144.507		Nutsvoorzieningen	
18	Laiterie des Ardennes	Rendeux	CVOA	238.044.630	20 - 49	Land- en tuinbouw	X
25	Société Coopérative Agricole de la Meuse	Andenne	CVBA	146.988.791	100 - 199	Land- en tuinbouw	X
26	IDEG	Namur	CVBA	142.594.800		Nutsvoorzieningen	
29	L'Économie Populaire (E.P.C.)	Ciney	CVBA	136.483.552	500 - 999	Geneesmiddelen	X
33	Centre Hospitalier Univ. et Psych. de Mons-Borinage	Mons	CVBA	121.849.515		Gezondheidszorg en welzijn	

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2013)

Noot: (B) staat voor burgerlijke vennootschap, (P) staat voor vennootschap naar publiek recht

Referenties

Beaubien L. & Rixon D. (2012), Key Performance Indicators in Co-operatives: Directions and Principles, *Journal of Co-operative Studies* 45 (2): 5-15.

Carini, C., Costa, E. & Rigotti, A. (2012), *World Co-operative Monitor. Exploring the Co-operative Economy. Explorative Report 2012*. ICA & Euricse.

Van Opstal, W., Gijssels, C. & Develtere, P. (red.) (2008), *Coöperatief ondernemen in België: theorie en praktijk*, Leuven: ACCO

Van Opstal, W. (2012), *Coöperaties in België. Profielschets 2005-2010*. Leuven: CESOC-KHLeuven & Coopburo

Meer informatie

Over de auteur

Wim Van Opstal doceert economie, sociaal beleid en sociale economie aan de Sociale School Heverlee (KHLeuven) en is als gastprofessor sociaal ondernemen verbonden aan Thomas More Kempen. Als coördinator van het Centrum voor Sociaal en Coöperatief Ondernemen (CESOC-KHLeuven) combineert hij onderwijs, onderzoek, dienstverlening en vorming rond coöperatief en sociaal ondernemen. Hij is ESF-expert coöperatief ondernemen, was onder meer co-editor van *Coöperatief ondernemen in België: theorie en praktijk* (uitgegeven bij Acco) en ontwikkelde mee een monitoringinstrument voor de sociale economie in Vlaanderen in het kader van het Steunpunt Werk en Sociale Economie.

Hij is bereikbaar op wim.vanopstal@khleuven.be.

Over Coopburo

Coopburo, de coöperatieve dienstverlener van Cera, inspireert en stimuleert om coöperatief te ondernemen. Coopburo sensibiliseert en adviseert mensen, organisaties en beleid rond coöperatief ondernemen. Coopburo draagt zo bij aan het versterken van coöperatief ondernemerschap, een toekomstgericht organisatie-model om samen te investeren in welzijn en welvaart. Coopburo richt zich tot profit en non-profitondernemers. De coöperatieve principes zijn immers breed toepasbaar. Het gaat om mensen die actief zijn in elke bedrijfstype die oog heeft voor meer dan pure winst. Met hen wil Coopburo actief projecten uitwerken en hen ondersteunen in hun coöperatieve aanpak.

Meer weten: www.coopburo.be

Coopburo
Philipssite 5 bus 10
3001 Leuven
016 27 96 88
www.coopburo.be
info@coopburo.be

CESOC-KHLeuven
Groeneweg 151
3001 Leuven
016 37 51 00
<http://cesoc.khleuven.be>
cesoc@khleuven.be

CESOC
CENTRUM VOOR SOCIAAL EN COÖPERATIEF ONDERNEMEN

